

1940-05-12. Jaapje van Nugteren, Numansdorp en logetje Bernardus Koch.

Door: Seeger Fonkert

Numansdorp, 17 mei 2004 – Afgelopen 4 mei memoreerde de Cromstrijense burgemeester Kraaijeveld aan het noodlot dat op 12 mei 1940 twee gezinnen in de Numansdorpse Havenstraat trof. Door een gruwelijk samenspel van omstandigheden kwamen die dag de anderhalfjarige Jaapje van Nugteren en de iets oudere Bernardus Koch als gevolg van oorlogsgeweld om het leven. Over de dodelijke gebeurtenissen op 12 mei 1940 was tot voor kort niet meer bekend dan de burgemeester in zijn herdenkingstoespraak aanhaalde. De dagen na de herdenking bleek echter dat nog uit verschillende bronnen feitelijkheden achterhaald konden worden. Een eerste reconstructie van de geschiedenis kon daardoor worden geschreven. Mevrouw Goudswaard - van Nugteren is de oudere zus van de omgekomen Jaapje en één van deze bronnen.

Jaapje van Nugteren (r) met haar één jaar oudere zusje. (foto: collectie mevr. Goudswaard - van Nugteren)

Geraakt

Door een afzwaaiende vliegtuigbom werd het huis van slager Van Nugteren geraakt en stortte in. Het slagersgezin raakte onder het ingestorte huis bedolven, evenals het bij hen logerende echtpaar Koch met hun bijna tweejarige zoon Bernard. Tijdens de reddingswerkzaamheden die daarop volgden, bleek de kleine Bernard al te zijn overleden. Aanvankelijk overleefde Jaapje van Nugteren de instorting. Een letterlijk noodlottige stap van een reddingswerker werd haar echter jammerlijk fataal. Zo vertelt de inmiddels 66-jarige mevrouw Goudswaard - van Nugteren.

Bezorgd

Samen met haar ouders en het schipperspaar Koch overleefde zij de catastrofe wel. “Het schippersgezin Koch kocht altijd iedere maand vlees in de slagerij van mijn vader. Toen de oorlog uitbrak, lag hun schip toevallig in de Rijkshaven. Mevrouw Koch was erg bezorgd dat hun schip aanvaldoel zou kunnen worden van de binnenvallende Duitse legermacht. Mijn ouders hebben hen toen aangeboden om samen met hun zoon Bernard de Pinksterdagen bij ons door te brengen.”

Overlevering

Naar de reden van het afwerpen van de vliegtuigbom kan voorsnog alleen gegist worden. Veel getuigen leven niet meer en overlevering is daarmee één van de belangrijkste kennisbronnen. Plaatselijk historicus O. 't Hooft sluit niet uit dat er een Nederlandse militaire colonne op de vlakbij gelegen Voorstraat stond.

Mevrouw Goudswaard - van Nugteren kan deze lezing echter niet bevestigen. “Zoals ik al zei, is er eigenlijk nooit over gesproken bij ons thuis. Wel weet ik dat Jaapje nog leefde nadat het huis was ingestort. Mijn moeder vertelde daarover wel dat zij haar nog een tijdje om hulp heeft horen roepen. ‘Mama, mama help!’”. Dat is ze nooit meer vergeten. We waren allemaal in de woonkamer toen het huis instortte. Ik was naar de voeten van mijn moeder gekropen, maar lag helemaal bedolven. Mijn moeder was met haar hoofd boven het puin uitgebleven en kon de reddingswerkers zeggen waar ze heen moesten. Jaapje lag echter ook helemaal bedolven. Een van de mensen die ons te hulp schoten, is met zijn voet op een deur gaan staan waar Jaapje net onder lag. De punt van de deur drukte het hoofdje van haar in, waarna ze alsnog overleed.”

Zorgen

Mevrouw Goudswaard - Van Nugteren zegt dat ze zich iedere keer weer zorgen maakt als ze op televisie beelden ziet van reddingsacties rondom ingestorte gebouwen. “Ik denk dan altijd weer als ik ze over de puinhopen zie lopen, mensen, pas toch op!”

Nagedachtenis

Tijdens de afgelopen dodenherdenking was mevrouw Goudswaard - van Nugteren samen met enkele andere naaste familieleden bij het graf van hun overleden zusje om daar ter nagedachtenis bloemen te leggen. Bij die gelegenheid zei ze dat er in de afgelopen decennia weinig over de omstandigheden van de dood van Jaapje en Bernardus bekend is geworden.

Rouw

In een vraaggesprek naderhand legde ze uit waardoor zij dacht dat deze onbekendheid kwam. “Mijn ouders hebben er nooit meer over gesproken. Mijn moeder was nog in verwachting toen het gebeurde en na ruim zeven maanden werd mijn broer geboren. Wellicht een teken voor hoe men in die tijd met verlies en rouw omging, was de uitspraak van een toenmalige dominee tegen mijn moeder. Hij zei dat ze geen verdriet hoefde te hebben over haar verloren kindje, ‘ze was immers in blijde verwachting van nieuw leven?’, zei hij.”

Verblijdt

In de daaropvolgende jaren werd het gezin verblijdt met de geboorte van een nieuwe dochter. Het was in die tijd ook in deze streek nog een gebruik om de nieuwe baby dan de naam van een eerder overleden baby'tje van het zelfde geslacht te geven. Zo was bijvoorbeeld de schrijfster Annie M.G. Schmidt het tweede kind Schmidt met deze naam. Zij werd vernoemd naar het meisje dat in St.- Anthoniepolder door ziekte overleed, begin vorige eeuw ten tijde van het predikantschap van haar vader in het kerkje aan de Binnenmaas. De overblijvende familieleden Van Nugteren weten niet hoe het de schippersfamilie vergaan is. “Na de oorlog is op het dubbelgraf van de omgekomen kinderen een kleine grafsteen geplaatst. Dat deed waarschijnlijk de familie Koch. We hebben er nooit meer contact mee gehad, maar dat zouden we best nog willen”, aldus mevrouw Goudswaard - van Nugteren.

Wens

Navraag leerde de afgelopen dagen dat een dergelijke wens niet zonder resultaat hoeft te blijven. Er bestaat een kadaster van schepen, Koch is nog steeds een veel voorkomende schippersnaam. Inmiddels is bekend dat er een Koch - nazaat in Ridderkerk woont, maar of zij familie van Bernardus Koch is, is nog niet duidelijk. Wel komt de naam Bernardus nog steeds in haar familie voor, wat op zich een aanwijzing voor verwantschap is.

1940-05. Achterzijde slagerij v. Nugteren na het bombardement van Numansdorp op de morgen van Pinksterzondag 1940.

In 1942 is het pand hersteld en werd er deze gedenksteen geplaatst.

Tijdens de jaarlijkse herdenking op 4 mei worden er altijd bloemen gelegd bij de graven van deze kinderen.